

XIII

Az erdőről hazatérő favágók nagy újságot
hirdetnek.

Azt beszélik, hogy tavasz van,
mert kinyílt a hóvirág.
Széltében, hosszában
meleg napsugár tűz be az erdőbe,
s az erdőoldal csupa hóvirág.

— — — — —
Az erdőről hazatérő favágók
csoda dolgokat beszélnek.
A nap, mint piros máglyatűz
a madarak dalán hamvad el
és rügybe szakadt a fák hegye.

A kérges tenyerű favágók mondták ezt nekem.
Fizessen meg az isten érte nekik,
jó, becsületes emberek.
A nap, mint piros máglyatűz
a madarak dalán hamvad el,
s levélbe fut a fák hegye.
Fizessen az isten ez örömért nektek,
szegény favágók!
Holnap kimegyek veletek én is az erdőre.

(Az erdőről hazatérő favágók)

Miután a versek, „ügyét Osváttal elintézettnek tudtam,
nagyon boldog voltam. Örvendtem, hogy minden így történt.
De örvendett Kosztolányi is, hogy most már végre
kimozdulnak a versek kétéves szerkesztőségi fiók-álmukból.

G. külön örvendett.

—Most legalább én is meg fogom ismerni verseit,
mert eddig hiába kértem, egyet sem mutatott meg belőlük
– duzzogott kedvesen.

—De ha nem volt itt egyiknek sem a kézírata, mit
csináljak akkor? Fejből nem tudom egyiket sem reprodukálni.

Igaz, három hónapnál is több idő telt el, míg a Nyugat
1916. november 15-i számában végre megjelent az első
két vers: a *Párbeszéd* és az *Eljön Ő*. Ám az a körülmény,
hogy verseim most már megjelennek a Nyugatban, egy-
szerre felszította munkalázam. Újból dolgozni akartam.

(Istenem! hányadszor már katonaéletemben!) Dolgozni vehemensen, sokat — mérhetetlenül sokat.

Délután, mikor kijöttem a kórházból, beültem valamilyen kávéházba, és asztalomra hordattam az összes napilapokat és az irodalmi és művészeti folyóiratokat, és olvastam, olvastam.

Betűéhes voltam.

Majd elővettem a jegyzetfüzetem, és próbáltam írni valamit. Meg akartam örökíteni minden percet, órát, napot.

Hetente két délután G.-vel barangoltam a budai hegyekben. (Csak akkor jöhetett be nyaralóhelyükről.) G. a modern festészeti és szobrászati irányzatokról beszélt, és megismertetett az új művészeti izmusokkal, amelyekről én akkor keveset tudtam.

Egyik délután magával hozta Paul Gsell *Rodin beszélgetései a művészetről* című kis könyvecskéjét; az erdőben — leülve egy fa alá — együtt olvasva vitattuk meg egyes tételeit.

Másik alkalommal a kórházterembe állított be, s hóna alatt hozta nagy vázlatkönyvét, ahová álmait rögzítette.

Vonalai nyugtalanok voltak, csupa mozgás, ritmus és lendület jellemezte, de azért valami fájdalmas szomorúság árnyékolta be a rajzokat.

Különösen két rajzból, melyeket az utóbbi hetekben készített, áradt mély szomorúság.

Mindkettő tollrajz.

Az egyik rajzon nyolc női alak volt látható. Mind a nyolcnak kezében hosszú, égő gyertyaszál... és ezek az alakok mennek, megtörve, néhányuk össze is van ölelkezve, és mennek reménytelenül — a gyertyák füstje egygyé válik fent az égen.

Sokáig néztük ezt a képet.

Úgy rémlett, mintha halotti ének hangjai hallatszanának. Mintha G. ebben a háború gyászindulóját rajzolta volna meg.

A másik rajz: Nocturno.

Az is sötét, lehangoló. Ott is női alakok mennek, mint valami bánatos zene ütemeire. Egyetlen vigasztaló és fel-emelő folt a képen a csillagos égbolt, háttérként odavetve. És a víz, amelyben fák tükröződnek.

Akkor összecsukta vázlatkönyvét, és szótlanul néztünk egymásra.

– Magának is csináltam valamit – szólt később. – Levele hatása alatt jutott eszembe. De nem hoztam el. Külön meglepetésnek szánom.

Kértem, mondja el legalább.

– Elmondom. Rajzoltam egy finom kis rajzot, egy ex librist. Akkora, mint egy tojás, az alakja is az. A kép a következő:

Maga áll egy barokk stílű korlátnak támaszkodva, és néz bele a világba, „a maga szép világába”. (Ilyennek láttott ő). És lát egy holdas, csillagos eget, ezüst nyírfákat és bokrot és egy fehér kis nimfát, aki a vízbe akar lépni. És a vízben minden tükröződik. És ezen a tündéri tájon feketén válik el a maga alakja... Így elmondva, a kép majdnem giccs, de nem az: nagyon szép, nekem tetszik, majd elhozom egyszer, megmutatom. Még senki sem látta – tette hozzá.

Majd hóna alá csapta a vázlatkönyvét, és az ajtó felé indult. Az ajtóból még visszaszólt:

– A következő alkalommal hozok pár jó könyvet is.

G. rajongott, és ez a rajongás magával ragadott engem is. Én különben hajlamos voltam minden csapongásra, mert a lelkem tele volt érzésekkel, melyeket nem tudtam kifejezni.

Vasárnap délután aztán tömött táskával jelent meg a kórházban. A táska tele volt könyvvel. Elhozta többek közt Arcübasev *Szaninját*, Frank Wedekind *Frühlings-erwachenjät* és Strindberg *Cseléd fia* című szindarabját.

A különféle irányzatú és hangulatú könyvek nagy zűrzavart keltettek lelkemben. De mindannyiuk megegyezett abban, hogy nekem újak voltak, szépek, különösek és ismeretlenek.

A kórházban így nagyon kellemesen teltek a napok. De éreztem, hogy kifelé áll a szekerem rúdja. Mindennap vártam, mikor szól a főorvos, hogy már mehetek, vonulhatok be az ezredemhez. Egyik vizit alkalmával ez is következett.

Miután levetkőztetett derékig, és alaposan megvizsgált, így szólott:

– A hadnagy úrnak nincs semmi különösebb baja. Tüdeje, szíve jó, csak nagyon sovány, meg kell híznia, de ezt kórházon kívül is megteheti. A kórház kell a fekvő betegek részére. Ezért – és itt egyet vágott a szemével – mielőtt bevonulna az ezredéhez, elküldjük pár hétre Tátralomnicra, hogy megerősödjék. Jó lesz?

A meglepetéstől és az örömtől nem tudtam szólni.

A Tátrában még nem jártam, és most a sors különös ajándékának vettem, hogy Karlsbad és annyi más szép vidék után a „tündérszép” Tátrát is megláthatom.

Másnap lementem egy könyvkereskedésbe, és megvettem a vidék térképét. Tanulmányoztam a látnivalókat. Már előre örvendtem annak, ami ott reám vár.

G. vegyes érzelmekkel fogadta a hírt.

Mikor meghallotta, először elszomorodott, majd később vigasztalta magát.

– Majd csak eltelik az a négy hét... és még mindig jobb Lomnicon, mint Désen vagy – a harctéren. És hátha meg is tudnám látogatni – vidult fel arca.

Lomnicon a híres Palace nagyszállóban kaptam elhelyezést. Ez az előkelő, pazar fényel berendezett szálloda a tisztak részére volt fenntartva.

Nagyobbára tüdőbetegek voltak itt. De idegyültek mindazok az egész- vagy fél-szimulánsok, akik úgy gondolták, jobb itt ebben a biztos és jó „fedezékben” kivárni a háború végét, mint kimenni a harctér lövészárkaiba vagy az olasz front pokolkavernái közé. (1916 augusztusát írtuk.) A törzstisztek, akikből szintén volt itt egypár, feleségüket is elhozták magukkal.

Az étkezés elképesztően bőséges és gazdag volt. Itt egyáltalán nem látszott, hogy már három éve folyik a rettentő háború. Hogy a falvakban, városokon szűkiben van a liszt, a zsír, cukor és más fontos élelmicikk. Itt hófehér kenyér, kifli, zsemlye, vaj és méz volt. És mindenféle ízek, tea, kávé, kakaó. És hús, kétféle is minden ebédre és vacsorára. Tízórásra és uzsonnára nagy kocka vaj.

„No, ide jó helyre jöttem; itt biztos lesz a meghízás – mondtam magamban –, az ötvenöt kilós testsúlyomat négy hét alatt legalább két kilóval feltornászom.”

Lassabban ment, mint gondoltam, mert az elémbé tett adagnak csak egy részét tudtam elfogyasztani.

Az első emeleten kaptam szobát, erkélye az erdőre nézett. Reggelenként kis asztalkám kivettem az erkélyre, és a fenyők mélységes és titokzatos csendjében írtam vagy olvastam.

Itt ismerkedtem meg és barátkoztam össze Aranyossy Pállal, akinek mint fordítónak már jó neve volt az irodalmi és kiadói körökben. Ő is hadnagyi rangban volt, gyenge tüdejét jött gyógyítani. A harctéren testileg nagyon leromlott.

Körülbelül egyidőben érkezhettek velem valamelyik pesti kórházból. Arca sápadt volt és beesett, csak szemében lobogtak fények. Ő már végzett a háborúval – mondotta, s bevallotta nekem: célja minél tovább kihúzni a front mögött, kórházakban, üdülőhelyeken vagy otthon irodai szolgálatban.

Hogy miképpen találtunk egymásra – nem tudom megmondani. És azt sem tudom megfejtani, miként olvasta ki belőlem, hogy költő vagyok, hiszen akkor, 1916 nyarán még semmiféle írásom sehol meg nem jelent azon az egy költeményen kívül, mely a kolozsvári Újságban látott napvilágot 1914 júniusában. Az pedig nem kerülhetett kezébe. Magam pedig annál szerényebb voltam semhogy elárultam volna valakinek, hogy verseket írok. Mégis felfedezték bennem a rejtőzködő költőt, mert felkértek, hogy a Palace szállóban rendezendő tiszti irodalmi délutánon verseimmel szerepeljek. Én elfogadtam a felkérést. Ez volt az első nyilvános szereplésem, sikerem és – egyúttal – első kudarcom.

Nagy örömmel készültem a felolvasásra. A legszebb verseimet választottam ki, és az erdő elhagyott, magányos ösvényein próbáltam szépen és hatásosan előadni, illetve felolvasni. Tudtam már, hogy verseim újszerűek, szokatlanok, és témájuknál, alakjuknál fogva is elütnek a szokványos versektől. Ezért egy kicsit drukkoltam is, de mégis bíztam a versekben.

Az első pár vers után óriási tapsot kaptam, szinte megdöbbsentem a tapsorkántól. Azonban akkor ahelyett, hogy leszállottam volna a pódiumról, mintegy biztatást és vér-

szemet kapva, tovább olvastam a verseket, tovább és mind tovább. Talán tíz hosszú verset olvastam fel.

Egymás után következett *Az erdőről hazatérő favágók*, *Aranycsatos cipőcske*, *Nem tudom, 154X28*, *Reggel, Látod? Látod?*, *De különben csend van*, *Aranyviolákat imádkozom*, *Piros dal* és talán még egyet, amelyre nem emlékszem, talán el is kallódhatott valahol az idők folyamán, mert nincs benne egyetlen kötetemben sem. Ez már több volt a soknál.

Sokan feszengtek a székeken, néhányan pedig, hogy észrevegyem magam, elég zajosan kimentek a teremből. Az ezredesné, aki az első sorban ült, kényszeredetten mosolygott. Nem csoda: az augusztusi fülledt, meleg délutánban nem is kívánhattam, hogy a pihenést és szórakozást kereső tiszték és tisztnek az én verseimmel telítődjenek, amikor még sok könnyű kabarészám volt hátra. De hát egyszer csak én is befejeztem.

Lejöttem a pódiumról. Észrevettem, hogy túllöttem a célon. Gyenge tapsot kaptam. Megláttam, mint lehet a sikerből sikertelenség. Ezt a tanulságot megjegyeztem egész életemre. Később írói pályámon sokszor volt alkalmam felolvasni, de három vagy négy versnél sose olvastam fel többet.

Az irodalmi műsoros délután végeztével röstelkedve és szégyenkezve húzódtam félre. Bántott, hogy visszaéltem a közönség türelmével. A népes társaságból csak ketten jöttek hozzám gratulálni: az én aranyos Aranyossy Pali barátom és egy magas, barna, napégetett arcú zászlós, aki bemutatkozáskor Győri Illés István nevet mondott. Ő szintén szereplője volt a műsoros délutánnak. Valami tréfás, könnyű kabarészámot adott elő nagy sikerrel. Mindketten őszinte szívvel örültek a szép és újszerű verseknek, és elkérték a kéziratokat.

Az irodalmi szereplés után Aranyossyval még szorosabbra fűződött a barátság. Együtt kószáltuk be a környéket. Egyik nap a legészakibb határvároskát, Podolint kerestük fel; más alkalommal Tátraszéplakon keresztül a Csorba-tóhoz mentünk, amely 1350 méteren fekszik a tengerszint felett. Leültünk a tó partjára, belelógattuk lábunkat a vízbe, és néztük az égbék színű tavat, amely egy volt az éggel. Írói terveinkről beszélgettünk.

Mi lesz, ha majd vége lesz a háborúnak? Mi lesz, ha majd béke lesz, mi mindent csinálunk akkor?! Mennyi fiatal évet elveszítettünk...

Aranyossy beszámolt jelenlegi munkájáról. Anatole France egyik könyvét fordítja, már az utolsó fejezetnél tart, majd küld a könyvből, ha megjelenik. Én a Nyugat-számokat ígértem, amelyekben verseim jönnek.

Aztán játékosan lábunkkal megkavartuk a mély, csendes tó vizét. Az buzgásba jött, és szilánkokra törte az ég egy darabját, amely ott volt túl, messze, lent, a víz fenekén. Messze, mint álmaink...

Ekkor robbant be a hír: Románia belépett a háborúba. Leszerelési álmaink és vágyaink lehervadtak, mint a virág, melyre forró vizet öntöttek.

A tiszti ház megbolydult, mint méhkas, melyet husánggal csépeltek. Egymás után jöttek a távirati behívások, mindenki vonuljon be ezredéhez. A Palace nagyszálló kiürült.

Aranyossyval szomorúan szorítottuk meg egymás kezét. Ő Pestre ment, én Désre.